

Київський університет імені Бориса Грінченка

Київські
історичні студії
Київ Historical Studies

Науковий журнал № 1 (4), 2017

УДК 94(477-25)
ББК 63/3(4Укр-2Київ)
К38

Засновник:

Київський університет імені Бориса Грінченка

Засновано у 2015 році. Виходить двічі на рік

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 21908-11808Р від 23.02.2016 р., видане Міністерством юстиції України

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 5 від 25 травня 2017 р.)

Науковий журнал «Київські історичні студії»
внесено до переліку фахових видань з історичних наук
(наказ Міністерства освіти і науки України від 13.03.2017 № 374)

Головний редактор:

Віталій Щербак, доктор історичних наук

Редакційна колегія:

Віталій Михайловський, доктор історичних наук (заступник головного редактора);

Оксана Салата, доктор історичних наук (заступник головного редактора);

Валентин Голубев, доктор історичних наук (Республіка Білорусь);

Василь Марочко, доктор історичних наук;

Мирослав Нагельський, доктор габілітований (Республіка Польща);

Януш Смолуха, доктор габілітований (Республіка Польща);

Ігор Срібняк, доктор історичних наук,

Ігор Тарнавський, доктор історичних наук

Сергій Троян, доктор історичних наук;

Марина Будзар, кандидат історичних наук (*відповідальний секретар*);

Олег Іванюк, кандидат історичних наук;

Олександр Бонь, кандидат історичних наук;

Євген Ковальов, кандидат історичних наук;

Сергій Савін, кандидат історичних наук.

Київські історичні студії : наук. журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Щербак В.,
К38 Михайловський В., Салата О., Голубев В. [та ін.] — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. —
№ 1 (4). — 148 с.

ISSN 2524-0749 (Print), ISSN 2524-0757 (Online)

ISSN 2524-0749 (Print)
ISSN 2524-0757 (Online)

УДК 94(477-25)
ББК 63/3(4Укр-2Київ)

© Автори публікацій, 2017
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017

Руслан Куцук

ПРИЙОМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРСЬКОЇ ВЛАДИ НА НАСЕЛЕННЯ КИЇВСЬКОЇ, ПОДІЛЬСЬКОЇ ТА ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЙ У 1914–1917 рр.

У статті висвітлено головні прийоми інформаційного впливу, які використовувалися російською імперською владою для формування патріотичної та провояєної позиції у населення Київської, Подільської та Волинської губерній у 1914–1917 рр.; розкрито основні тематичні напрямки пропаганди; наведено характеристики найбільш вживаних інформаційних прийомів; визначено головні завдання, цілі та механізми їх застосування; з'ясовано значення та вплив інформаційних прийомів на формування суспільної свідомості цивільного населення та військових.

Ключові слова: прийоми інформаційного впливу, патріотизм, засоби масової інформації, пропаганда, Київська губернія, Подільська губернія, Волинська губернія, Російська імперія, Перша світова війна.

Світові війни ХХ ст. продемонстрували той факт, що особливу роль у військово-політичному протистоянні відіграє не тільки технічне оснащення та бойова міць, але й інформаційний чинник. Проведення вдалої пропагандистської компанії є важливою умовою для підтримки мотивації та збереження стабільної атмосфери у суспільстві. Війна 1914–1918 рр. стала першим масштабним зіткненням не тільки нових видів озброєнь, але й цілих ідеологічних конструкцій локального, європейського та світового значення, прояви яких ми спостерігаємо і сьогодні. Воюючі сторони розуміли, що без вдалої інформаційної політики здобути перемогу буде практично неможливо. В цьому контексті Російська імперія, як одна з активних учасниць конфлікту, не була винятком. Щоб отримати позитивне схвалення та підтримку з боку населення, імперський уряд через засоби масової інформації (далі — ЗМІ) застосовував широкий спектр прийомів інформаційно-психологічного впливу на масову суспільну свідомість.

Отже, **метою нашої роботи** є висвітлення головних прийомів інформаційного впливу, які активно використовувалися ЗМІ у 1914–1917 рр. для формування патріотичної та провояєної позиції у населення Київської, Подільської та Волинської губерній. Відповідно **завдання:** проаналізувати історіографію та джерельну базу, висвітлити основні прийоми інформаційного впливу, розкрити їх зміст, мету та завдання, з'ясувати вплив інформаційних прийомів на формування суспільної думки цивільного населення та військових.

Зауважимо, що лише в останнє десятиліття науковці приступили до вивчення питання

інформаційних процесів на території українських земель під час Першої світової війни. У зв'язку із цим зазначений напрямок дослідження не знайшов всебічного і комплексного відображення в українській та зарубіжній історіографії. На сьогодні існують лише окремі напрацювання у вигляді статей неширокого кола дослідників, а саме: Л. Питльованої¹, Т. Кароєвої², О. Кирієнка³ та О. Куцької⁴. Варто зазначити, що проблема використання прийомів інформаційного впливу на формування суспільної свідомості населення українських губерній Південно-Західного краю у 1914–1917 рр. ще не ставала предметом спеціального дослідження. Зазначена

¹ Питльована Л. Інформаційно-психологічне забезпечення російської воєнної кампанії в Галичині під час Першої світової війни // Воєнна історія Галичини та Закарпаття: матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції (15 квітня 2010 р., м. Львів). — К., 2010. — С. 153–158.

² Кароєва Т.Р. Книжкова культура у підтримці патріотичних настроїв населення під час Першої світової війни (на матеріалах Подільської губернії) // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 3–4 квітня 2015 р. — Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. — С. 240–244.

³ Кирієнко О.Ю. Військова цензура тилових губерній Київського військового округу (1914–1917) // Український історичний збірник. — 2009. — Вип. 13. — С. 182–192; Кирієнко О.Ю. Діяльність органів військової цензури 1914–1917 рр.: історико-правові аспекти // Український історичний збірник. — 2009. — Вип. 12. — С. 160–166.

⁴ Куцька О.М. Воєнна пропаганда періоду Першої світової війни // Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події): Збірка матеріалів Міжнародного наукового форуму (26–28 червня 2014 р., м. Львів). — Л.: АСВ, 2014. — С. 188–191.

тема розглядається нами вперше, що визначає **актуальність та наукову новизну роботи.**

З перших днів війни важливим завданням імперської влади було покласти всю провину за початок конфлікту на Німеччину та її союзників. З цією метою в тогочасних ЗМІ широко застосовувався інформаційний прийом «виправдань та обґрунтувань». Основна його суть полягала у поширенні тези про невинуватість Росії і здійснення нею усіх зусиль для врегулювання та вирішення конфлікту. Наочними прикладами використання подібного прийому є тогочасні статті, які друкувалися у пресі: «Священная война»⁵, «В дни тяжелых испытаний»⁶, «Что сделала Россия для Германии и Австрии, и как они отблагодарили»⁷ та ін. В усіх цих публікаціях лунали заяви про те, що Російська імперія не хотіла війни і робила усе можливе, аби її уникнути, а головними винуватцями є саме Німеччина та Австро-Угорщина: «З опублікованих документів цілком зрозуміло, що Росія до останньої хвилини щиро бажала зберегти мир. На це Австро-Угорщина відповіла рішучою відмовою... Не дивлячись на мобілізацію австро-угорської армії та відкриття військових дій проти Сербії, імператорський уряд заявив про готовність продовжувати шляхом безпосередніх зносин з віденським кабінетом переговори про мирне врегулювання спору, на це також прозвучала відмова Австро-Угорщини. Вирішивши оголосити нам війну, коли між державами велися переговори, Німеччина цим прийняла на себе відповідальність перед всім цивілізованим світом»⁸.

Для того щоб обґрунтувати свою участь у війні, в ЗМІ поширювалася ідея «великої» ролі та «важливого» завдання Росії: «...захистити слов'янство і відвести від всієї Європи німецький броньований кулак»⁹. Таке трактування подій сприяло формуванню у суспільстві думки про свою країну як жертву, яка через агресивну політику Німеччини була змушена втрутитися у європейський конфлікт. Проте головним завданням вищезазначеного прийому було приховати справжні геополітичні плани Росії та сформувати її позитивний образ.

Іншим важливим прийомом, який застосовувався під час війни, була широкомасштабна пропаганда патріотизму. Преса, книги, брошури,

публічні виступи відомих світських та церковних діячів були насичені тезами про велику «хвилю» народного піднесення, яка сколихнула всю імперію: «на боротьбу з ворогом Вітчизна викликала величезну силу єдності великої країни...»¹⁰. Подібний прийом сприяв утвердженню у суспільній думці ідеї про цілковиту єдність населення імперії перед загрозою ворога та забезпечував збереження стану патріотичної ейфорії.

Не менш важливим в інформаційній політиці було застосування «героїзації». Основна її суть полягала у культивуванні в ЗМІ фактів та історій про різноманітні подвиги воїнів. Наприклад, в одній із тогочасних газет була розміщена історія про дівчат-героїнь М.М. Ісакову і Л.П. Тичиніну, які воювали на рівні з простими солдатами, ділили з ними голод та холод і під час бойових дій зазнали поранень¹¹. Героями розповідей були також солдати союзних з Росією держав. Так, наприклад, серед населення поширювалася оповідь про хороброго французького авіатора Роланда Гарро¹², який ціною власного життя знищив ворожий дредноут «Цепелін», що за розмірами був більшим за його моноплан «Моран-Сольньє» у 23 рази¹³. Для солдатів, які перебували довгий час в окопах з обмеженим доступом інформації, такі історії мали особливе значення, оскільки формували позитивний настрій та «живили» надії на перемогу. Крім того, подібні матеріали викликали захоплення у молодих хлопців та були своєрідною мотивацією для добровільного запису в армійські лави.

Варто зазначити, що героями оповідей були не тільки військові, але й інші категорії населення. Наприклад, у газеті «Подолія» від 7 вересня 1914 р. була надрукована стаття про подвиг російського полкового священика, який за допомогою бесіди та розмови спонукав 26 австрійців-слов'ян скласти зброю та піти у розташування до російського табору¹⁴. Зрозуміло, що такі матеріали викликали у населення почуття захоплення та патріотизму. В одній з тогочасних газетних публікацій зазначалося: «Скоро в селі [Криве Сквирського повіту] почали ходити чутки про геройські подвиги наших військ та козаків, і це сильно надихнуло населення. У всіх піднявся войовничий дух, і тепер

⁵ Священная война // Киевская земская газета. — 1914. — 1 августа. — № 29. — С. 3–4.

⁶ В дни тяжелых испытаний // Подолія. — 1914. — 3 сентября. — № 90. — С. 1–2.

⁷ Что сделала Россия для Германии и Австрии, и как они отблагодарили // Киевлянин. — 1914. — 27 июля. — № 205. — С. 2.

⁸ Священная война // Киевская земская газета. — 1914. — 1 августа. — № 29. — С. 3.

⁹ Роль России // Киев. — 1914. — 31 июля. — № 201. — С. 1.

¹⁰ Велик Бог земли Русской // Подолія. — 1914. — 28 сентября. — № 101. — С. 4.

¹¹ Девушки-героини // Киевская земская газета. — 1915. — 13 января. — № 2. — С. 9–10.

¹² Французский герой // Киев. — 1914. — 29 июля. — № 199. — С. 4.

¹³ Первый воздушный бой // Киев. — 1914. — 29 июля. — № 199. — С. 4.

¹⁴ Подвиг русского священника // Подолія. — 1914. — 7 сентября. — № 92. — С. 4.

тільки й говорять про знищення австрійської та німецької держави»¹⁵.

Поширеним прийомом було «апелювання до авторитету», яке полягало у розміщенні в ЗМІ різноманітних цитат, промов та закликів осіб, які посідали чільне місце у суспільній ієрархії та користувалися значним авторитетом. Зрозуміло, що в той час головною людиною держави був імператор Микола II, влада якого вважалася законною і священною. Тому, щоб сформувавши потрібні погляди серед населення та переконати його у вірності застосовуваних дій, автори періодичних та неперіодичних видань посилалися на його імператорську величність як доказ правдивості та достовірності наведених свідчень.

Варто додати, що в тогочасних ЗМІ для позначення персони імператора широко використовували різноманітні слова-синоніми символічно-сакрального характеру, наприклад: «державний вождь», «вінценосець», «божий помазанник», «возлюбленець народу» та ін. Яскравим прикладом застосування подібного прийому є публікація під назвою «Боже, царя храни» у газеті «Подолія» від 3 грудня 1914 р. У статті стверджувалося: «Щирий поборник миру наш возлюблений монарх... Чуйний до народних потреб наш государ могутний, добрий волею своєю, направив країну на шлях того правопорядку, в якому живемо і нині. ...російський народ на чолі зі своїм державним вождем, по своїй духовній природі вважає мир вищи благом, подарованим людству Господом»¹⁶. Поширення подібної інформації мало на меті підтримувати у суспільстві позитивне ставлення до свого правителя, переконувати в обов'язку усіх об'єднатися навколо імператорського престолу, а також дискредитувати будь-які наклепи та негативні чутки, які стосувалися царського імені.

Імператор не був єдиною особою, на яку активно посилалися тогочасні ЗМІ. Значним авторитетом користувалися слова та заклики головнокомандувачів армій, політичних діячів і духовних лідерів. Зразком такого матеріалу є патріотична телеграма головнокомандувача Північно-Західного фронту В. Рузького, направлена генералу Радко Дмитрієву 1 січня 1917 р., в якій йшлося про мужність та героїзм солдатів на фронті¹⁷. Ще одним прикладом застосування прийому «апелювання до авторитету» є перед-різдвяна промова генерала Брусилова, в якій він стверджував, що у 1917 р. ворог остаточно буде

розбитий¹⁸. Подібні телеграмні повідомлення та промови були орієнтовані на піднесення серед солдатів військового духу, підтримання мотивації та переконання в потребі продовжувати військові дії до кінцевої перемоги.

Важливим пропагандистським прийомом, який застосовувала імперська влада з метою впливу на масову суспільну свідомість, була «апелювання до громадянського обов'язку». Її суть полягала у спробі отримати підтримку з боку більшості шляхом стимулювання патріотичних почуттів, громадянської та персональної відповідальності, а також ентузіазму мас. Така пропаганда була спрямована на те, щоб сформувавши у суспільстві стан загального «фанатизму» й «одержимості» у справі боротьби з ворогом, підтримки армії та реалізації заходів, прийнятих урядом. Так, під час Першої світової війни на території Київської, Подільської та Волинської губерній активно поширювались гасла такого контексту: «Всі за роботу! В теперішній час ніхто не повинен залишатися без роботи...»¹⁹; «Не будемо ж зволікати, зімкнемо наші ряди, забудемо внутрішній розбрат, принесемо нові жертви, які ми тільки можемо у вогні патріотичного пориву...»²⁰; «Обов'язок російського суспільства — взяти участь у військовій позиці. Це є менше, що ми в тилу можемо зробити для наших братів...»²¹; «Громадяни давньої Волині!.. Принесемо нашу волинську копійку всі, як одна людина, як одна дружня сім'я і цією безкорисливою справою виконаємо обов'язок братської благородності»²². Широка пропаганда таких лозунгів до народу мала викликати у кожного почуття власної відповідальності, обов'язку й потреби долучитися до благородної справи допомоги армії та державі у боротьбі з ворогом.

Як одна із учасниць воєнного конфлікту, Росія робила усе можливе, щоб за будь-яку ціну здобути перемогу. Проте із затягуванням строків війни оптимізм дедалі більше згасав, а серед населення поширювались скептичні настрої та зневіра. Щоб протидіяти подібній негативній тенденції імперська влада та ЗМІ активно застосовували прийом «неминучої перемоги», який передбачав широкомасштабну пропаганду ідей про швидку поразку ворога та обов'язкову перемогу Росії у війні уже найближчим часом. В одному із закликів того періоду зазначалося: «Не потрібно падати духом,

¹⁵ Война и деревня (с. Кривое, Сквирского уезда) // Киевская земская газета. — 1914. — 29 августа. — № 33. — С. 15.

¹⁶ Боже, царя храни // Подолія. — 1914. — 3 декабря. — № 129. — С. 1.

¹⁷ Телеграмма генерала Рузького Радко Дмитрієву // Жизнь Волины. — 1917. — 1 января. — № 1. — С. 2.

¹⁸ Слова ген. Брусилова // Последние новости. — 1917. — 5 января. — № 4251. — С. 2.

¹⁹ Все за работу! // Юго-Западный Край. — 1915. — 4 июля. — № 151. — С. 1.

²⁰ Грозный час! // Юго-Западный Край. — 1915. — 22 июля. — № 166. — С. 1.

²¹ Долг общества // Киев. — 1915. — 11 ноября. — № 662. — С. 1.

²² Воззвание общества «Волынская Копейка» // Волынские губернские ведомости. — 1915. — 30 апреля. — № 49. — С. 1.

боротьба важка, але потрібно вірити, що перемога буде за нами»²³.

Слід зауважити, що особливо актуальним стало застосування прийому «неминучої перемоги» у другій половині 1915 — на початку 1917 р., коли серед населення почали поширюватися ідеї припинення війни та негайного укладання миру. Для врегулювання подібної ситуації серед суспільства було актуалізовано гасло «Спочатку перемога, а потім мир!»²⁴. Зокрема, в одному з наказів по арміях Західного фронту зазначалося: «...багато ще потрібно нам зробити, щоб остаточно обезсилити і розбити Німеччину та її союзників, але ми знаємо, що час їхньої неминучої поразки і нашої перемоги наближається»²⁵.

Крім того, імперською владою та ЗМІ було розгорнуто кампанію по дискредитації усіх прихильників та агітаторів миру. Наочним прикладом подібного явища є стаття О. Гаврилюка «Жажущие мира», яка була опублікована в газеті «Жизнь Воляни» 6 листопада 1915 р. В ній говорилося: «В деяких колах (на щастя, нечисленних) легко вітається пропагована німецькими агентами ідея миру на будь-яких умовах, лише б зараз

або ж поскоріше... Це або підкуплені німецьким золотом підлі зрадники та шпигуни, або просто торгаші, дрібні комерсанти, у яких внаслідок війни скоротилася кількість угод і т.д... Але є люди — прості, милі, ввічливі російські люди, — котрі... тим не менш, бажають негайного миру... І ті й інші — або малодушні боягузи, або дрібні, короткозорі егоїсти, які не бачать далі свого носа»²⁶. Тобто усі, хто підтримував ідею миру, вважалися німецькими шпигунами, лихварями або ж боягузами, які переслідували лише власні корисливі мотиви та зневажали виконання громадянського обов'язку.

Таким чином, у 1914–1917 рр. у засобах масової інформації застосовувався широкий спектр інформаційних прийомів: пропаганда патріотизму, прийом «виправдань та обґрунтувань», «героїзація», «апелювання до авторитету», «апеляція до громадянського обов'язку», прийом «неминучої перемоги» та ін. Основними їх завданнями були: приховати справжні геополітичні цілі Російської імперії та виправдати її участь у війні, сформуванню патріотичну, провладну та провладну позицію у населення, зберегти стабільну інформаційно-психологічну атмосферу в країні, а також мотивувати солдатів продовжувати вести боротьбу до переможного кінця.

²³ Все за работу! // Юго-Западный Край. — 1915. — 4 июля. — № 151. — С. 1.

²⁴ Сперва победа, потом мир // Юго-Западный Край. — 1915. — 11 сентября. — № 207. — С. 1.

²⁵ Приказ по армиям западного фронта // Последние новости. — 1917. — 6 января. — № 4253. — С. 2.

²⁶ Гаврилюк А. Жажущие мира // Жизнь Воляни. — 1915. — 6 ноября. — № 305. — С. 1

ДЖЕРЕЛА

1. Боже, царя храни // Подолия. — 1914. — 3 декабря. — № 129. — С. 1.
2. В дни тяжких испытаний // Подолия. — 1914. — 3 сентября. — № 90. — С. 1–2.
3. Велик Бог земли Русской // Подолия. — 1914. — 28 сентября. — № 101. — С. 4.
4. Воззвание общества «Волянская Копейка» // Волянские губернские ведомости. — 1915. — 30 апреля. — № 49. — С. 1.
5. Война и деревня (с. Кривое Сквирского уезда) // Киевская земская газета. — 1914. — 29 августа. — № 33. — С. 15.
6. Все за работу! // Юго-Западный Край. — 1915. — 4 июля. — № 151. — С. 1
7. Гаврилюк А. Жажущие мира / А. Гаврилюк // Жизнь Воляни. — 1915. — 6 ноября. — № 305. — С. 1.
8. Грозный час! // Юго-Западный Край. — 1915. — 22 июля. — № 166. — С. 1
9. Девушки героини // Киевская земская газета. — 1915. — 13 января. — № 2. — С. 9–10.
10. Долг общества // Киев. — 1915. — 11 ноября. — № 662. — С. 1.
11. Кароева Т.Р. Книжкова культура у підтримці патріотичних настроїв населення під час Першої світової війни (на матеріалах Подільської губернії) / Т.Р. Кароева // Народи світу і Велика війна 1914–1918 рр.: матер. Всеукраїнської наукової конференції, 3–4 квітня 2015 р. — Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. — С. 240–244.
12. Кириєнко О.Ю. Військова цензура тилових губерній Київського військового округу (1914–1917) / О.Ю. Кириєнко // Український історичний збірник. — 2009. — Вип. 13. — С. 182–192.
13. Кириєнко О.Ю. Діяльність органів військової цензури 1914–1917 рр.: історико-правові аспекти / О.Ю. Кириєнко // Український історичний збірник. — 2009. — Вип. 12. — С. 160–166.
14. Куцька О.М. Военна пропаганда періоду Першої світової війни / О.М. Куцька // Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події) : зб. матер. Міжнародного наукового форуму (26–28 червня 2014 р., м. Львів). — Л. : АСВ, 2014. — С. 188–191.

15. Первый воздушный бой // Киев. — 1914. — 29 июля. — № 199. — С. 4.
16. Питльована Л. Інформаційно-психологічне забезпечення російської військової кампанії в Галичині під час Першої світової війни / Л. Питльована // Воєнна історія Галичини та Закарпаття: матер. Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції (15 квітня 2010 р., м. Львів) / [відпов. ред.: В.В. Карпов, В.І. Горелов, І.В. Мороз]. — К., 2010. — С. 153–158.
17. Подвиг русского священника // Подолия. — 1914. — 7 сентября. — № 92. — С. 4.
18. Приказ по армиям западного фронта // Последние новости. — 1917. — 6 января. — № 4253. — С. 2.
19. Роль России // Киев. — 1914. — 31 июля. — № 201. — С. 1.
20. Священная война // Киевская земская газета. — 1914. — 1 августа. — № 29. — С. 3–4.
21. Слова ген. Брусилова // Последние новости. — 1917. — 5 января. — № 4251. — С. 2.
22. Сперва победа, потом мир // Юго-Западный Край. — 1915. — 11 сентября. — № 207. — С. 1.
23. Телеграмма генерала Ружского Радко Дмитриеву // Жизнь Волыни. — 1917. — 1 января. — № 1. — С. 2.
24. Французский герой // Киев. — 1914. — 29 июля. — № 199. — С. 4.
25. Что сделала Россия для Германии и Австрии, и как они отблагодарили // Киевлянин. — 1914. — 27 июля. — № 205. — С. 2.

REFERENCES

1. Bozhe, tsaria khрани // Podoliia. — 1914. — 3 dekabria. — № 129. — S. 1.
2. V dni tiazhkikh ispytaniy // Podoliia. — 1914. — 3 sentiabria. — № 90. — S. 1–2.
3. Velik Bog zemli Russkoi // Podoliia. — 1914. — 28 sentiabria. — № 101. — S. 4.
4. Vozzvanie obshchestva «Volynskaia Kopeika» // Volynskie gubernskie vedomosti. — 1915. — 30 apreliia. — № 49. — S. 1.
5. Voina i derevnia (s. Krivoie Skvirskogo uiezda) // Kievskaia zemskaia gazeta. — 1914. — 29 avgusta. — № 33. — S. 15.
6. Vse za rabotu! // Yugo-Zapadni Krai. — 1915. — 4 iiulia. — № 151. — S. 1
7. Gavryliuk A. Zhazhdushchie mira / A. Gavryliuk // Zhizn Volyni. — 1915. — 6 noiabria. — № 305. — S. 1.
8. Grozni chas! // Yugo-Zapadni Krai. — 1915. — 22 iiulia. — № 166. — S. 1
9. Devushki geroini // Kievskaia zemskaia gazeta. — 1915. — 13 yanvaria. — № 2. — S. 9–10.
10. Dolg obshchestva // Kiev. — 1915. — 11 noiabria. — № 662. — S. 1.
11. Karoieva T.R. Knyzhkova kultura u pidtrymtsi patriotychnykh nastroyv naselennia pid chas Pershoi svitovoi viiny (na materialakh Podilskoi hubernii) / T.R. Karoieva // Narody svitu i Velyka viina 1914–1918 rr.: materialy Vseukrainskoi naukovoi konferentsii, 3–4 kvitnia 2015 r. — Vinnytsia, TOV «Nilan-LTD», 2015. — S. 240–244.
12. Kyriienko O.Yu. Viiskova tsenzura tylovykh hubernii Kyivskoho viiskovoho okruhu (1914–1917) / O.Yu. Kyriienko // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk. — 2009. — Vyp. 13. — S. 182–192.
13. Kyriienko O.Yu. Diialnist orhaniv viiskovoi tsenzury 1914–1917 rr.: istoryko-pravovi aspekty / O.Yu. Kyriienko // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk. — 2009. — Vyp. 12. — S. 160–166.
14. Kutska O.M. Voienna propahanda periodu Pershoi svitovoi viiny / O.M. Kutska // Persha svitova viina u viiskovo-istorychnomu vymiri (do 100-richchia podii): zb. mater. Mizhnarodnoho naukovoho forumu (26–28 chervnia 2014 r., m. Lviv). — L. : ASV, 2014. — S. 188–191.
15. Pervyi vzdushnyi boi // Kiev. — 1914. — 29 iiulia. — № 199. — S. 4.
16. Pytlovana L. Informatsiino-psykholohichne zabezpechennia rosiiskoi voiennoi kampanii v Halychyni pid chas Pershoi svitovoi viiny / L. Pytlovana // Voienna istoriia Halychyny ta Zakarpattia: mater. Vseukrainskoi naukovoi viiskovo-istorychnoi konferentsii (15 kvitnia 2010 r., m. Lviv) / [vid. red.: V.V. Karpov, V.I. Horielov, I.V. Moroz]. — K., 2010. — S. 153–158.
17. Podvig russkoho sviashchennika // Podolyia. — 1914. — 7 sentiabria. — № 92. — S. 4.
18. Prikaz po armiiam zapadnoho fronta // Poslednie novosti. — 1917. — 6 yanvaria. — № 4253. — S. 2.
19. Rol Rossii // Kiev. — 1914. — 31 iiulia. — № 201. — S. 1.
20. Sviashchennaia voina // Kievskaia zemskaia gazeta. — 1914. — 1 avgusta. — № 29. — S. 3–4.
21. Slova gen. Brusilova // Poslednie novosti. — 1917. — 5 yanvaria. — № 4251. — S. 2.
22. Sperva pobeda, potom mir // Yugo-Zapadni Krai. — 1915. — 11 sentiabria. — № 207. — S. 1.
23. Telegramma generala Ruzskoho Radko Dmitrievu // Zhizn Volyni. — 1917. — 1 yanvaria. — № 1. — S. 2.
24. Frantsuzskii geroi // Kiev. — 1914. — 29 iiulia. — № 199. — S. 4.
25. Chto sdelala Rossyia dlia Germanii i Avstrii i kak oni otblahodarili // Kievlianin. — 1914. — 27 iiulia. — № 205. — S. 2.

Руслан Куцык

**ПРИЕМЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРСКОЙ ВЛАСТИ
НА НАСЕЛЕНИЕ КИЕВСКОЙ, ПОДОЛЬСКОЙ И ВОЛЫНСКОЙ ГУБЕРНИЙ В 1914–1917 гг.**

В статье освещены главные приемы информационного воздействия, которые использовались российской имперской властью для формирования патриотической и провоенной позиции у населения Киевской, Подольской и Волынской губерний в 1914–1917 гг.; раскрыты основные тематические направления пропаганды; приведена характеристика информационных приемов, применявшихся чаще всего; определены главные задачи, цели и механизмы их применения; выяснены значение и влияние информационных приемов на формирование общественного сознания гражданского населения и военных.

Ключевые слова: приемы информационного воздействия, патриотизм, средства массовой информации, пропаганда, Киевская губерния, Подольская губерния, Волынская губерния, Российская империя, Первая мировая война.

Ruslan Kutsyk

**METHODS OF INFORMATION IMPACT ON CITIZENS OF KYIV, PODILIA AND VOLYN GOVERNORATES
BY RUSSIAN IMPERIAL AUTHORITIES IN THE PERIOD OF 1914–1917**

The article reveals the main information methods of Russian imperial authorities for the purpose of patriotic and pro-military position formation in the Kyiv, Podilia and Volyn Governorates in the period of 1914–1917. The main contemporary scientific researches on these issues are reported. A wide range of local periodicals of that period, including "Kyiv Zemska Newspaper", "Podolliia", "The Citizen of Kyiv", "Kiev", "Volyn Life", "South-Western Krai", "The Latest News" etc. are analyzed. The basic themes of propaganda and narrative structures that used by means of information dissemination at that time have been studied. Special attention is paid to the characteristic of methods such as "excuses and justifications", "propaganda of patriotism", "glorification", "appeal to authority", "appeal to civic duty", "inevitable victory" etc. The key objectives, aims and mechanisms of these methods' application are identified. The meaning and impact of information methods on social consciousness formation of civilians and the military are clarified.

Key words: methods of information impact, patriotism, mass media, propaganda, Kyiv Governorate, Podilia Governorate, Volyn Governorate, Russian Empire, First World War.

Дата надходження статті до редакції: 29.04.2017 р.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бонь Олександр — доцент кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат історичних наук.

Брехуненко Віктор — завідувач відділу актової археографії Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, доктор історичних наук.

Будзар Марина — доцент кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат історичних наук.

Головченко Володимир — старший науковий співробітник Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор політичних наук, професор.

Гражевська Яна — аспірантка Київського університету імені Бориса Грінченка.

Довжик Алла — аспірантка Київського університету імені Бориса Грінченка.

Ковальов Євген — доцент кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат історичних наук.

Кривошея Ігор — завідувач кафедри загальної історії Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кандидат історичних наук, професор.

Куляниця Наталя — магістрант Київського університету імені Бориса Грінченка.

Куцик Руслан — аспірант Київського університету імені Бориса Грінченка.

Леп'явко Сергій — професор кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, доктор історичних наук.

Лях Ольга — магістрант Київського університету імені Бориса Грінченка.

Мицик Юрій — провідний науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, доктор історичних наук, професор.

Надтока Геннадій — професор кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор історичних наук.

Саган Галина — професор кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат історичних наук.

Срібняк Ігор — завідувач кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор історичних наук, професор.

Тарнавський Ігор — доцент кафедри історії України факультету соціології та права НТУУ «Київський політехнічний інститут», доктор історичних наук.

Черкаська Дарія — аспірантка Київського університету імені Бориса Грінченка.

Щербак Віталій — професор кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор історичних наук.

Якименко Людмила — співробітник державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань», кандидат філологічних наук.

ЗМІСТ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ	3
<i>Срібняк І.</i> Створення та діяльність Комітету культурної помочі українцям у Німеччині у таборі Раштат (друга половина 1918 р.)	3
<i>Саган Г.</i> Навчання південних слов'ян у Київській духовній академії (1900–1918)	9
<i>Лях О.</i> Формування культурного осередку у Гринвіч-Віллідж у XIX — на початку XX століть	19
<i>Надтока Г.</i> Участь Російської православної церкви в діяльності чорносотенних організацій на українських землях на початку XX століття	26
<i>Головченко В.</i> Історико-інформаційна складова гібридної агресії Росії проти Української держави	35
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ	46
<i>Гражевська Я.</i> Сеймова конституція 1611 року: контекст українських воєводств Речі Посполитої	46
<i>Куляниця Н.</i> Уряд старости у місті Кременець в 1560–1627 роках	54
<i>Брехуненко В.</i> Адвокатський хліб: заробітки адвокатів у Гетьманщині	60
<i>Щербак В.</i> Соціально-економічний розвиток Києва у XVIII ст.	68
<i>Ковальов Є.</i> Київський текст Миколи Костомарова (до двохсотліття з дня народження історика)	76
<i>Куцик Р.</i> Прийоми інформаційного впливу російської імперської влади на населення Київської, Подільської та Волинської губерній у 1914–1917 рр.	82
<i>Бонь О.</i> Діяльність Всеукраїнського комітету сприяння вченим у Києві в 1920-х рр.: соціальний контроль	88
<i>Довжик А.</i> Репресії проти жінок — викладачів вишів (за матеріалами архівно-слідчої справи Теофілії Войславської)	95
<i>Черкаська Д.</i> Робота Лазаря Славіна у Державній академії історії матеріальної культури	103
<i>Тарнавський І.</i> Місцева допоміжна поліція Донеччини в період нацистської окупації (1941–1943 рр.)	110
<i>Кривошея І., Якименко Л.</i> Кримські об'єкти культурної спадщини ЮНЕСКО: постанексійний синдром (на матеріалі електронних видань)	120
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО	129
<i>Мицик Ю.</i> Маєтності Анастасії Скоропадської на Кролевецьчині	129
<i>Будзар М.</i> Історія Києва в его-документах: лист Г.П. Галагана до О.В. Кочубея 1857 р.	136
РЕЦЕНЗІЇ ТА ПРИМІТКИ	141
<i>Щербак В.</i> За свідченнями османських джерел. Рецензія на монографію Фергада Туранли «Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI — перша чверть XVIII століття). — К. : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2016. — 606 с.»	141
<i>Леп'явко С.</i> Документи українського козацтва XVI — першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги / упорядники В. Брехуненко, Ю. Мицик, В. Щербак. — К. : Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського, 2016. — 608 с.	143
<i>Ковальов Є.</i> Чорновол І. Компаративні фронтири: світовий і вітчизняний вимір. — К. : Критика, 2015. — 376 с. : бібл., іл.	144
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	146

Наукове видання

Київські історичні студії

№ 1 (4), 2017

Kyiv Historical Studies

Науковий журнал

За зміст поданих матеріалів відповідають автори

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали *Л.В. Потравка, Н.І. Гетьман, Л.Ю. Столітня,*
Т.В. Нестерова, Н.І. Погорелова

Підписано до друку 04.07.2017 р. Формат 60x84/8.
Ум. друк. арк. 17,21. Обл.-вид. арк. 18,85. Наклад 100 пр. Зам. № 7-075.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.